

سوال

پدرم به تازگی در حج فوت کرد و در رسم ما چنین است که مردم برای عرض تسلیت می‌آیند و پس از آن همگی دستانشان را برای خواندن فاتحه و دعا برای متوفی بلند می‌کنند. من می‌دانم که این کار جایز نیست، لذا بسیار تلاش کردم که از این رفتار دوری کنم. سوالاتی دارم: چه کارهایی هنگام تعزیه و تسلیت شایسته و چه کارهایی ناشایست است؟ هنگام حمل متوفی چه باید گفت؟ هنگام قرار دادن متوفی در قبر چه باید گفت؟ آیا می‌توان روی قبر علامتی با نام گذاشت؟ دعای پس از اتمام دفن چیست؟ ریختن آب بر قبر متوفی تا چه حد صحیح است؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولاً: حمل جنازه و تشییع آن واجب است، و این از حق میت مسلمان بر مسلمانان است، و در پاداش کسی که این کار را انجام دهد فضل بزرگی آمده است. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: «هر کس در تشییع جنازه از خانه [میت] حاضر شود - و در روایتی دیگر - هر کس از روی ایمان و برای کسب پاداش، جنازه مسلمان را تشییع کند تا بر او نماز خوانده شود، یک قیراط پاداش دارد، و هر کس تا زمان دفن حاضر باشد، دو قیراط پاداش دارد». گفته شد: ای رسول خدا، دو قیراط چیست؟ فرمود: «مانند دو کوه بزرگ». به روایت بخاری (الجنائز: ۱۲۴۰). و جایز نیست که جنازه‌ها با اموری که مخالف شریعت است همراهی شوند، از جمله: بلند کردن صدا به گریه، بخور بردن به دنبال آن و همچنین: بلند کردن صدا به ذکر در جلوی جنازه، زیرا این کار بدعت است، به دلیل قول قیس بن عباد که می‌گوید: «اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم بلند کردن صدا نزد جنازه‌ها را ناپسند می‌دانستند» زیرا در آن شباهت به نصاری [مسیحیان] است.

ثانیاً: دفن:

مسلمان با کافر، و کافر با مسلمان دفن نمی‌شود، بنابراین مسلمان در قبرستان مسلمانان دفن می‌شود. سنت آن است که میت از انتهای قبر وارد شود، و میت در قبرش بر پهلوی راستش قرار داده شود و صورتش رو به قبله باشد، و کسی که او را در لحدش قرار می‌دهد بگوید: «بسم الله وعلى سنة رسول الله» یا «على ملة رسول الله صلی الله علیه وسلم» به روایت ترمذی. (الجنائز: ۹۶۷). آلبانی در صحیح سنن ابی داود ۸۳۶ آن را صحیح دانسته است.

برای کسی که نزد قبر است، مستحب است که پس از اتمام بستن لحد، سه مشمت خاک با هر دو دست بریزد.

پس از اتمام دفن او، اموری سنت است: اینکه قبر کمی از زمین بلندتر شود، حدود یک وجب، و با زمین هم سطح نشود، تا مشخص باشد و حفظ شود و مورد اهانت قرار نگیرد، و قبرش را حدود یک وجب از زمین بلند می‌کند، و اشکالی ندارد که آن را با سنگ یا مانند آن علامت‌گذاری کند تا کسانی از خانواده‌اش که می‌میرند در کنار او دفن شوند، و بر آن آب پاشیده شود تا خاکش منسجم شود و پراکنده نگردد. به جای خواندن تلقینی که نزد برخی مرسوم است، شایسته است که [فرد] بر سر قبر بایستد، برای میت طلب ثبات و آمرزش کند و حاضران را نیز به این کار سفارش دهد؛ به دلیل حدیث عثمان بن عفان رضی الله عنه که گفت: پیامبر صلی الله علیه وسلم هرگاه از دفن میت فارغ می‌شدند، بر سر [قبر] او می‌ایستادند و می‌فرمودند: «برای برادران طلب آمرزش کنید و برایش پایداری بخواهید، زیرا او اکنون مورد سوال قرار می‌گیرد». به روایت ابوداود (الجنائز: ۲۸۰۴). آلبانی در صحیح سنن ابی داود (۲۷۵۸) آن را صحیح دانسته است. و چیزی از قرآن نزد قبر خوانده نمی‌شود زیرا این کار بدعت است و پیامبر - صلی الله علیه وسلم - و اصحاب گرامی ایشان آن را انجام نداده‌اند. بنا ساختن بر روی قبرها، گچ‌کاری کردن آنها و نوشتن بر روی آنها حرام است، به دلیل قول جابر که: «رسول الله صلی الله علیه وسلم از گچ‌کاری کردن قبر و نشستن بر روی آن و بنا ساختن بر روی آن نهی فرمودند». به روایت مسلم (الجنائز: ۱۶۱۰) و نزد ابوداود آمده است: «از گچ‌کاری کردن قبرها و نوشتن بر روی آنها و پایمال شدن آنها نهی فرمودند». (الجنائز: ۳۲۲۶). آلبانی در صحیح سنن ابی داود (۲۷۶۳) آن را صحیح دانسته است.

ثالثاً: تسلیت گفتن به خانواده میت مشروع است، و لفظ تعزیه با چیزی است که گمان می‌رود در آن تسلائی برای آنان و کاستن از اندوهشان باشد و آنان را به صبر وادارد، و شایسته است با آنچه از پیامبر صلی الله علیه وسلم ثابت شده است به آنان تسلیت بگوید، اگر آن را در یاد دارد، وگرنه با هر سخن نیکی که برایش امکان دارد و هدف را محقق می‌کند و با شرع مخالف نیست. از پیامبر صلی الله علیه وسلم این قول وارد شده است: «بی‌گمان، آنچه را الله گرفت و آنچه را عطا کرد، از آن خود اوست، و هر چیزی نزد او زمانی مشخص دارد. پس باید شکیبایی ورزید و [پاداش را] از خداوند امید داشت». به روایت بخاری (الجنائز: ۱۲۰۴).

و شایسته است از دو امر اجتناب شود:

گردهمایی برای عرض تسلیت، هرچند [این کار] در میان مردم مرسوم شده باشد.

تهیه غذا توسط خانواده داغدار برای پذیرایی از کسانی که برای تسلیت می‌آیند.

بلکه سنت آن است که خویشاوندان و همسایگان میت برای خانواده او غذایی آماده کنند که سیرشان کند. والله اعلم.

برای مطالعه بیشتر به کتاب احکام الجنائز شیخ آلبانی رحمه الله، و کتاب الملخص الفقهی شیخ فوزان (۲۱۳-۲۱۶) مراجعه شود.